

Yaşanılan Kentin Büyüklüğü, Yaşanılan Mekânın Özellikleri, Eğitim ve Cinsiyet Faktörleri Açısından Yaşlıların Yaşam Doyumları ve Günlük Yaşam Aktiviteleri¹

N. Banu ÇENGELCİ ÖZEKES²

Geliş Tarihi: 08.08.2014 Kabul Tarihi: 14.11.2014

Öz

Bu çalışmanın amacı yaşlı bireylerin yaşam doyumu ve günlük yaşam aktivitesinin büyük şehirde ya da küçük şehirde, evde ya da huzurevinde yaşamayla, eğitim düzeyine ve cinsiyete göre farklılaştırıp farklılaşmadığını incelemektir. Bunun yanı sıra yaşam doyumunu yordayan bazı değişkenler de araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini yaşları 60-95 arasında olan 750 yaşlıdan oluşmaktadır. Bu çalışmada veri toplamak için Demografik Bilgi Formu, Yaşam Doyumu (YD) Ölçeği ve Günlük Yaşam Aktivite (GYA) Ölçeği kullanılmıştır. Büyükşehirle karşılaştırıldığında küçük şehirde yaşayan yaşlıların Yaşam Doyumu ölçeği puan ortalamaları daha yüksek ve Günlük Yaşam Aktivite ölçeği puan ortalamaları daha düşüktür. Büyükşehirde yüksek eğitilmiş olmak ve evde yaşamak Yaşam Doyumu ve Günlük Yaşam Aktivite puanlarını arttırmaktadır. Buna karşın, küçük şehirde değişkenlerin Yaşam Doyumu puanları üzerinde etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca, küçük şehirde evde yaşayan yüksek eğitilmiş kadınların Günlük Yaşam Aktivite puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Hiyerarşik regresyon analizinde Günlük Yaşam Aktivite bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmiştir. Yaşam doyumunu, büyükşehirde Günlük Yaşam Aktivite ve yaşama mekânı, küçük şehirde Günlük Yaşam Aktivite ve yaş değişkenleri anlamlı biçimde yordamaktadır. Araştırma bulgularından yola çıkılarak bazı pratik öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, yaşama doyumu, günlük yaşam aktiviteleri.

¹ Bu çalışma Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 2002-EDB-002 proje numarasıyla desteklenmiştir.

² Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, banu.cengelci.ozekes@ege.edu.tr

Life Satisfaction and Daily Activities of The Elderly in terms of City Size, Type of Residence, Education and Gender

Submitted by 08.08.2014 Accepted by 14.11.2014

Abstract

The aim of this study was to investigate what the differences were in life satisfaction and daily life activity levels of elderly people who are living in institutional settings versus home and living in a big city versus in a small town. Furthermore, variables which predicted life satisfaction were also examined. The sample of this study was comprised of 750 elderly between the ages of 60 - 95. In this study, Demographic Information Questionnaire, Life Satisfaction Scale (LS) and Daily Life Activity (DLA) Scale were used. Compared to a big city, in a small town the Life Satisfaction Scale scores were higher, the Daily Life Activity Scale scores was lower. In a big city, higher educational level and living at home increase Life Satisfaction and Daily Life Activity scores. In contrast to big city in a small town, none of the variables had an effect on Life Satisfaction scores. In a small town, women with high educational level who are living at home had high Daily Life Activity scores. Hierarchical regression shows that in a big city Daily Life Activity and type of residence variables significantly predicted Life Satisfaction scores and in a small city Daily Life Activity and age variables significantly predicted. A brief conclusion discusses practical implications drawn from the study.

Key Words: Aging, life satisfaction, daily life activities

Giriş

Yaşlı nüfusun artışıyla gelişim psikologlarının yaşlılıkta gözlenen toplumsal, duygusal ve bilişsel değişimler üzerinde odaklanan araştırmaları artmaktadır (Özekes, 2006; Vander Zanden, 1999). Toplum ve aile yapısındaki değişimler sonucu yaşlılar çocuklarından ayrı bazen kendi evlerinde tek başlarına bazen de kurum bakımında yaşamaya başlamaktadırlar (Konak ve Çiğdem, 2005). Ülkemizde de yaşlı nüfus arttıkça, kurumlar yetersiz kalmakta ve yeni kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır (Durgun, 1999).

Bireyci toplumlarda huzurevinde yaşamak görece doğal kabul edilirken, özellikle Türkiye gibi geleneksel ülkelerde yaşlılar, tamamen bağımsız yaşamaktansa ailesine yakın ve bağımlı yaşamayı tercih etmektedirler (İmamoğlu, 1987). Kurumda kalan bireyler ailelerinden uzaklaşmakta ve sosyal yaşamdan kopmaktadırlar. Bazı çalışmalar, yaşlının yaşam koşullarının ve buna bağlı olarak yaşam doyumu ve yaşlılığa ilişkin tutumlarının, yaşanan kurumların niteliğine göre (İmamoğlu ve Kılıç, 1999; Konak ve Çiğdem, 2005) ve başka ülkelerde yaşayan yaşlılara göre daha olumsuz olduğunu göstermektedir (İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992a; İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992b).

Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda huzurevinde kalmanın yaşlı bireyleri, ruh sağlığı, yaşam doyumu, etkinlik düzeyi ve sosyal destek gibi konularda olumsuz etkilediği bildirilmektedir (Aylaz, Güneş ve Karaoğlu, 2005; Bahar, Tutkun ve Sertbaş, 2005; İmamoğlu, Küller, İmamoğlu ve Küller, 1993; İmamoğlu ve Kılıç, 1999; Özer Ergün ve diğ., 2003). Buna karşın huzurevlerinde aktivite düzeyleri arttırılan yaşlıların yaşam kalitelerinin ve yaşamdan aldıkları doyumun arttığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Akandere, 2007; Alencar, Ferreira, Bezerra, Sousa Vale ve Dantas, 2009; Satarino, Haight, Tager, 2002; Sato, Demura, Kobayashi ve Nagasawa, 2002). Literatürde yaşamın içinde aktif olarak yer almanın ve sosyal ilişki ağlarının güçlü ve geniş olmasının, hem zihin ve beden hem de ruh sağlığı açısından olumlu etkiler yarattığı bilinmektedir (Akandere, 2007; Konak ve Çiğdem, 2005; Özekes, 2006; Sato ve diğ., 2002).

Literatürde bazı araştırmalarda yaşam doyumu ve günlük yaşam aktivitesi açısından cinsiyete bağlı bir fark görülmezken (Calasanti, 1996; Vallerand, O’connor ve Blans, 1989) bazı araştırmalarda ise cinsiyete ve eğitime göre farklılaştığı belirtilmiştir (Iwatsuba, Derriennic, Cassou ve Patrenaud, 1996; Özer, 2004). Özer (2004) çalışmasında huzurevinde yaşayan yaşlıların yaşam doyumunun cinsiyete göre farklılaşmadığını, evde yaşayan yaşlılarda ise erkeklerin yaşam doyumunun yüksek olduğunu ifade etmektedir. Iwatsuba ve diğerleri

(1996) ise yüksek eğitimli kadınların düşük eğitimli erkeklerden daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduklarını belirtmektedir. Literatürdeki bu farklı bulgular cinsiyet ve eğitimin yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesi incelenirken dikkate alınması gereken değişkenler olduğunu göstermektedir. Literatürde yaş ilerledikçe aktivitenin azaldığı da belirtilmektedir (Bond ve Corner, 2004; Bourque, Pushkar, Bonneville ve Beland, 2005)

Bağlamsal modelde gelişimsel özelliklerin çevresel ortamlardan etkilendiği belirtilmektedir (Bronfenbrenner, 1979). Yaşlıların yaşadıkları mekânın etkileri kadar (huzurevi-ev), yaşadıkları alan ve bu alanların özelliklerinin de (büyükşehir –küçük şehir) yaşlıların yaşam doyumunu ve aktivite düzeyleri üzerinde değişimler yaratması beklenebilir.

Yurtdışında yapılan çalışmalarda artık huzurevi-ev tartışmaları bırakılmış, yaşlı bireylerin çevre, şehir ya da ev değişikliği yapmalarının olumsuz etkileri üzerinde durularak, yaşlı-dostu şehirlerin nasıl planlanması gerektiği üzerine tartışmalar sürdürülmeye başlanmıştır (Buffell, Phillipson ve Scharf, 2012; Lui, Everingham, Warburton, Cuthill ve Bartlett, 2009; Scharf ve De Jong Gierveld 2008; WHO, 2007). Yaşanılan kent alanının büyüklüğü ve karmaşıklığı insanların faaliyetlerini ve doyumunu etkileyebilmektedir. Yaşanılan şehrin kolaylıkları ve komşululuk ilişkilerine olanak tanınması önemli görünmektedir. Buffel, Donder, Dury, De Witte, ve Verté (2011 akt. Buffell ve diğ., 2012), Brüksel’de yaptıkları çalışmada “Ev alma, komşu al” sözünün yurtdışına göçen Türk vatandaşları için hala önemli olmasının yaşlılıklarını düşünen insanların çevrelerini önemseydiği bulgusu olarak değerlendirmişlerdir. Büyükşehirlerde yaşayan yaşlıların, kendilerini daha yalnız hissedebilecekleri ve yaşam doyumlarının azalacağı da düşünülebilir (Bourque ve diğ., 2005). Buna karşın büyükşehir, doğası gereği yaşlıların daha aktif olmasına da yol açabilecektir.

Ülkemizde yaşanan çevrenin yaşlıyı nasıl etkilediği konusunda yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda huzurevlerinin yaşlıyı ruh sağlığı, yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesi açısından olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Bahar, ve diğ., 2005; İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992a; İmamoğlu ve Kılıç, 1999; Konak ve Çiğdem, 2005; Özekes, 2006; Vallerand ve diğ., 1989). Ancak çevresel faktör olarak yaşlının yaşadığı şehirlerin yaşlıyı nasıl etkilediği üzerinde durulmamıştır. Yaşanılan şehrin büyüklüğünün bireylerin yaşam doyumunu ve alışveriş, ev işi, ibadet ve gezi gibi faaliyetleri içeren günlük yaşam aktivitesi üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir (Buffell, ve diğ., 2012). Artan yaşlı nüfusa götürülecek hizmetin nicelik ve niteliğinin belirlenmesi ve uygun yaşam mekânları sağlanması önemlidir. Yaşlılık alanında yapılacak çalışmalar, yaşlıların bakımının nerede

(büyükşehir-küçük şehir) ve hangi özelliklere (ev tipi-otel tipi) sahip kurumlarda daha sağlıklı biçimde sürdürülebileceği konusunda yol gösterici olacaktır.

Dolayısıyla, araştırmanın temel amacı, yaşanan mekan (huzurevi-ev) ve yaşama alanının (büyükşehir-küçük şehir) yaşlıların yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitelerine katılımlarını nasıl etkilediğini anlamaktır. Bu etkinin cinsiyete ve eğitime bağlı olarak nasıl farklılaştığı da anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yaşlıların yaşadıkları kentin ve mekanın özelliklerinin (huzurevi-ev, büyükşehir-küçük şehir) ve günlük yaşam aktivite düzeyinin yaşam doyumunu ne kadar yordadığını bulmak da bu araştırmanın bir diğer amacıdır. Çalışmanın özellikle daha önce incelenmemiş olan çevresel faktörlerden, yaşanan şehrin büyüklüğünün; yaşlı bireyleri nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olacağı ve elde edilecek bilgilerle yaşlıya götürülen hizmetlerin nicelik ve niteliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada yaşlıların yaşam doyumu ve günlük yaşam aktivitesi, yaşama alanı, yaşama mekânı cinsiyet ve eğitim düzeyi, değişkenleri açısından incelenmiştir. Yapılan çalışmada bir müdahalede bulunulmadığı ve örneklemin özellikleri incelendiğinden bu çalışma betimsel bir çalışma olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yaşam doyumunu yordayan değişkenler de incelendiğinden ilişkisel tarama modeli de kullanılmıştır (Karasar, 2011).

Örneklem

Bu araştırmanın evreni Ege Bölgesinde evinde ve huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerdir. Araştırmanın örneklemini küçük şehir (Turgutlu, Ödemiş, Kuşadası) ve büyükşehirde (İzmir) huzurevinde ve evde yaşayan toplam 750 yaşlı oluşturmaktadır. Huzurevinde yaşayan yaşlılar, Sosyal Hizmetler Kurumu'na ve Belediyelere bağlı huzurevlerinde yaşayan ve bakım gerektiren herhangi bir hastalığı olmayanlar arasından seçkisiz olarak seçilmiştir. Benzer şekilde aynı bölgelerde evinde yaşayan yaşlılar da evinde yaşayanlar arasından seçkisiz olarak seçilmiş ve tüm denekler araştırma konusu hakkında bilgilendirilmiş ve onayları alınmıştır. Dünya Sağlık Örgütü verileri ve ülkemizde huzurevine kabul edilme yaşı dikkate alınarak araştırmada 60 yaş ve üzerindeki yaşlılarla çalışılmıştır. 60–95 yaşları arasındaki katılımcıların ($\bar{X} = 71.39$) % 46'sı ($n=346$) kadın ve % 54'ü ($n=404$) erkektir. Büyükşehir grubunun % 38'i ($n = 102$) huzurevinde, % 68'i ($n = 166$) evinde, küçük şehir grubunun ise % 53'ü ($n = 255$) huzurevinde, % 47'si ($n = 226$) evinde yaşamaktadır.

Örneklemedeki yaşlıların % 70'i ($n = 524$) düşük (ilkokul ve altı) ve %30'u ($n = 226$) yüksek (ortaokul ve üstü) eğitimlidir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi gibi demografik bilgilerin alındığı sorular bulunmaktadır.

Günlük Yaşam Aktivite (GYA) Ölçeği: Günlük Yaşam Aktivite Ölçeği Özekes (2006) tarafından hazırlanmış 65 maddelik bir ölçektir. Ölçek “Kahvaltımı veya yemeğimi hazırlarım” ve “ Şehir içinde otobüs dolmuş gibi araçlara tek başıma binerim.” gibi maddelerle yaşlıların günlük yaşam aktivitelerine katılımlarını değerlendirmektedir. Ölçek; hiç yapmam (0), yılda bir veya birkaç defa (1), ayda bir veya birkaç defa (2), haftada bir kez (3), haftada iki, üç kez (4), hergün (5) biçiminde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar günlük yaşam aktivitelerine katılımın fazla olduğunu göstermektedir. Güvenirlik çalışması 34 genç, 31 orta yaş ve 49 yaşlı olmak üzere 114 denek ile yapılmıştır. Alfa güvenirlik değerleri tüm grup için. 91, genç grup için. 88, orta yaş için. 83 ve yaşlı grup için ise. 92 olarak bulunmuştur. Yapılan bu araştırmada tekrarlanan güvenirlik çalışmasına göre ise ölçeğin Croanbach alfa güvenirlik katsayısı .90'dur.

Yaşam Doyumu (YD) Ölçeği: Bu ölçek tüm yaşlar için genel yaşam doyumunu değerlendiren ve Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiş 5 maddelik bir ölçektir. YD ölçeğinin Türkçe için güvenirliliğinin 200 kişi ile yapıldığı çalışmada iki yarım (split-half) güvenirlilik katsayısının .75, Kuder Richardson güvenirlilik katsayısının .78 olduğu bulunmuştur (Yetim, 1991). Yapılan bu araştırmada tekrarlanan güvenirlik çalışmasına göre ise ölçeğin Croanbach alfa güvenirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Uygulamaların tümü birebir yapılmış ve 45 dakika ile 90 dakika arasında sürmüştür. Uygulamalar araştırmacı ve araştırmacı tarafından eğitilen iki psikoloji lisans öğrencisi tarafından yapılmıştır. Her yarım saatte bir beş dakika ara verilmiştir. Okuma yazması olmayan hiçbir denek olmamasına karşın ilkökullü terk olan yaşlılara araştırmacı soruları okuyarak yardımcı olmuştur. Tüm verilerin toplanması altı ay sürmüştür.

Verilerin Analizi

Çalışmanın amaçları doğrultusunda yaşlıların yaşadıkları şehir ve mekân, cinsiyet, eğitim özelliklerinin, yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesi üzerindeki etkisini incelemek için

çok yönlü varyans analizleri yapılmıştır. Yaşam doyumunu yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla da hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Cinsiyet, eğitim ve yaşanılan yer değişkenleri iki kategorili değişkenler olduğundan regresyon analizinde bu değişkenler dummy değişken olarak analize dâhil edilmiştir. Analizlerde büyükşehir-küçük şehirde yaşamayı tanımlamak için yaşama alanı, huzurevi-ev yaşamını tanımlamak için yaşama mekânı kavramları kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın temel amacı; yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesinin büyükşehirde ya da küçük şehirde, huzurevinde ve evde yaşamaya, eğitim düzeyine, cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırmanın bir başka amacı da yaşam doyumunu yordayan değişkenlerin belirlenmesidir. Yaşlıların cinsiyet, eğitim, yaşadıkları şehir ve mekân özelliklerinin, yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesi üzerindeki etkisini incelemek için Varyans Analizleri (ANOVA), yaşam doyumunu yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1: Yaşanılan Yerleşim Alanı ve Yaşama Mekânı Değişkenleri Açısından YD, GYA Ölçümlerinin Eğitim ve Cinsiyete Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

			YD			GYA		
Büyükşehir			\bar{X}	Ss	n	\bar{X}	Ss	n
Kadın	Düşük	Huzurevi	14.62	3.31	39	40.12	15.39	39
		Eğitim	22.6	7.30	60	112.86	31.7	60
		Toplam	19.46	7.19	99	84.2	44.42	99
	Yüksek	Huzurevi	22.14	6.00	14	98.07	27.2	14
		Eğitim	25.03	6.43	36	146.64	31.74	36
		Toplam	24.22	6.39	50	133.04	37.43	50
	Toplam	Huzurevi	16.6	5.31	53	55.43	31.99	53
		Ev	23.51	7.05	96	125.52	35.58	96
		Toplam	21.05	7.27	149	100.59	48.01	149
Erkek	Düşük	Huzurevi	13.94	3.13	36	43.64	14.41	36
		Eğitim	23.85	7.92	26	118.9	29.84	26
		Toplam	18.1	7.45	62	75.2	43.43	62
	Yüksek	Huzurevi	22.46	8.35	13	120.12	64.88	13
		Eğitim	25.89	6.95	44	141.91	36.33	44

		Toplam	25.11	7.36	57	136.94	44.73	57
	Toplam	Huzurevi	16.20	6.25	49	63.93	48.66	49
		Ev	25.13	7.34	70	133.36	35.65	79
		Toplam	21.45	8.17	119	104.77	53.7	119
Toplam	Düşük	Huzurevi	14.29	3.21	75	41.81	14.93	75
	Eğitim	Ev	22.98	7.47	86	114.69	31.1	86
		Toplam	18.93	7.3	161	80.74	44.12	161
	Yüksek	Huzurevi	22.3	7.09	27	108.69	49.38	27
	Eğitim	Ev	25.5	6.69	80	144.04	34.21	80
		Toplam	24.69	6.90	107	135.12	41.33	107
	Toplam	Huzurevi	16.41	5.76	102	59.51	40.87	102
		Ev	24.19	7.19	166	128.33	35.71	166
		Toplam	21.23	7.67	268	102.45	50.57	268
Küçükşehir								
Kadın	Düşük	Huzurevi	24.86	6.2	64	64.96	44.06	64
	Eğitim	Ev	25.11	6.69	86	106.55	36.18	87
		Toplam	25	6.47	150	88.92	44.62	151
	Yüksek	Huzurevi	26.68	4.53	22	147.96	34.66	22
	eğitim	Ev	25.29	6.58	24	132.08	40.65	24
		Toplam	25.96	5.67	46	139.67	38.33	46
	Toplam	Huzurevi	25.33	5.85	86	86.19	55.34	86
		Ev	25.15	6.64	110	112.07	38.47	111
		Toplam	25.22	6.29	196	100.77	48.21	197
Erkek	Düşük	Huzurevi	23.22	4.68	126	64.26	37.68	129
	Eğitim	Ev	24.87	5.65	82	85.24	45.23	83
		Toplam	23.87	5.14	208	72.47	41.97	212
	Yüksek	Huzurevi	23.7	7.7	40	74.9	45.55	40
	Eğitim	Ev	25.94	6.88	32	116	46.79	32
		Toplam	24.69	7.38	72	93.17	50.19	72
	Toplam	Huzurevi	23.34	5.54	166	66.78	39.8	169
		Ev	25.94	6.88	32	93.8	47.53	115
		Toplam	24.69	5.79	280	77.72	45.02	284
Toplam	Düşük	Huzurevi	23.77	5.28	190	64.49	39.79	193

Eğitim	Ev	24.99	6.19	168	96.14	42.11	170
	Toplam	24.35	5.75	358	79.32	43.79	363
Yüksek	Huzurevi	24.76	6.86	62	100.82	54.61	62
Eğitim	Ev	25.66	6.7	56	122.89	44.6	56
	Toplam	25.19	6.77	118	111.3	51.11	118
Toplam	Huzurevi	24.02	5.71	252	73.33	46.44	255
	Ev	25.16	6.31	224	102.77	44.18	226
	Toplam	24.55	6.02	476	87.16	47.67	481

Çoklu regresyon analizine geçilmeden önce bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusallık olup olmadığını test etmek için korelasyon analizleri yapılmıştır. Yaşama mekânı ve yaşama alanı yanı sıra YD ve GYA'si ölçeğinden alınan puanları etkileyeceği düşünülen demografik değişkenlerden yaş değişkeninin YD puanı ile korelasyonu anlamsız iken, GYA puanı ile korelasyonu ise orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($r=-.38$, $p<.001$). Bu nedenle GYA puanları için yapılan varyans analizlerinde yaşın etkisi kontrol edilmiş, diğer analizlere yaş değişkeni dâhil edilmemiştir. Sosyo-demografik değişkenlerden eğitim ve sosyoekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı .48 düzeyinde bir korelasyon katsayısı ($p<.001$) olduğu için bu değişkenlerden sadece eğitim değişkeni analizlere dâhil edilmiştir. Eğitim değişkeni ile ilgili değerlendirmelerde bu değişkenin büyükşehir ve küçük şehirdeki yaşlıların hem YD hem de GYA puanlarını farklı etkilediği görülmüş ve bu nedenle analizlerin büyükşehir ve küçük şehir grupları için ayrı ayrı yapılması tercih edilmiştir. Böylece çok sayıda bağımsız değişkenin bir arada incelenmesiyle ortaya çıkacak çoklu ortak ilişkilerin yorumlamasından doğacak sorunların da önlenebileceği düşünülmüştür.

Yaşama Alanına göre Yaşam Doyumu ve Günlük Yaşam Aktivitesine İlişkin Bulgular

Büyükşehir ve küçük şehir grupları için ayrı ayrı yapılacak değerlendirmelerden önce büyükşehir ve küçük şehirde yaşamanın, YD ve GYA puanları üzerindeki etkisi t-testi ile incelenmiştir. Büyükşehirde yaşayanlara göre küçük şehirde yaşayanların YD ölçeğinden alınan puan ortalamaları, daha yüksek ($t = -6.044$, $Ss = 455.634$, $p < .001$), GYA ölçeğinden alınan puan ortalamaları ise daha düşüktür ($t = 4.179$, $Ss = 748$, $p < .001$).

Büyükşehirde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumu ve Günlük Yaşam Aktivitesine İlişkin Bulgular

Büyükşehir grubunda YD ölçeğinden elde edilen puanlara 2 (Yaşama mekanı: Huzurevi ve evde yaşama) X 2 (Cinsiyet) X 2 (Eğitim: düşük eğitim ve yüksek eğitim) çok yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. YD puanları üzerinde yapılan ANOVA sonuçları incelendiğinde yaşama mekânının ($F(1, 260) = 48.097, p < .001, \eta^2 = .156$) ve eğitimin ($F(1, 260) = 34.567, p < .001, \eta^2 = .117$) temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Evde yaşayan yaşlıların, huzurevinde yaşayan yaşlılardan ve yüksek eğitimli yaşlıların düşük eğitimli yaşlılardan daha fazla yaşam doyumuna sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca yaşama mekânı ve eğitimin ($F(1, 260) = 11.010, p < .001, \eta^2 = .041$) ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Ortak etkisinin kaynağını bulmak için yapılan analizlerde hem düşük eğitimli grupta ($t = -9.794, Ss = 118.846, p < .001$) hem de yüksek eğitimli grupta ($t = -2.119, Ss = 105, p < .05$) huzurevinde yaşayanların evde yaşayanlardan daha düşük yaşam doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca hem evde ($t = -2.287, Ss = 164, p < .05$) hem de huzurevinde ($t = -5.662, Ss = 164, p < .05$) yaşayanlarda düşük eğitimli grubun yüksek eğitimli gruptan daha düşük yaşam doyumuna sahip olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak huzurevinde yaşam doyumunu düşmekte ancak bu düşüş düşük eğitimlilerde daha belirgin olarak görülmektedir.

Büyükşehir grubunda GYA ölçeğinden elde edilen puanlara 2 (Yaşama mekanı: Huzurevi ve evde yaşama) X 2 (Cinsiyet) X 2 (Eğitim: düşük eğitim ve yüksek eğitim) faktörlü araştırma desenine uygun varyans analizi (ANCOVA) uygulanmıştır. GYA puanı ile korelasyonu orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğundan ($r = -.25, p < .001$) yaş değişkeni covariate değişken olarak analize katılmıştır. Yaş ve GYA'si arasında gözlenen ortak etki istatistiksel olarak anlamsız bulunduğundan ($p > .05$) covariate analizi için gerekli olan regresyon homojenliği varsayımı da karşılanmıştır. Yaşın ($F(1, 259) = 4.162, p < .05, \eta^2 = .016$) GYA'si üzerindeki etkisi istatistiksel açıdan anlamlıdır ve bu etki kontrol edilmiştir. GYA puanları üzerinde yaşama mekânının ($F(1, 259) = 145.781, p < .001, \eta^2 = .36$) ve eğitimin ($F(1, 259) = 119.854, p < .001, \eta^2 = .316$) temel etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Evde yaşayan yaşlıların, huzurevinde yaşayan yaşlılardan ve yüksek eğitimli yaşlıların düşük eğitimli yaşlılardan daha fazla GYA puanına sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca yaşama mekânı ve eğitimin ($F(1, 259) = 22.620, p < .001, \eta^2 = .08$) ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Ortak etkinin kaynağını bulmak için yapılan analizlerde hem düşük eğitimli grupta ($t = -19.327, Ss = 125.780, p < .001$) hem de yüksek eğitimli grupta ($t = -3.451, Ss = 34.806, p < .01$) huzurevinde yaşayanlar, evde yaşayanlardan daha düşük GYA puanına sahiptirler. Ayrıca hem evde ($t = -5.790, Ss = 164, p < .001$) hem

de huzurevinde yaşayan grupta ($t = -6.924$, $Ss = 27.729$, $p < .001$), düşük eğitimliler yüksek eğitimlilerden daha düşük GYA puanına sahiptir. Sonuç olarak, yaşam doyumu ölçümlerinde olduğu gibi, huzurevinde yaşama günlük yaşam aktivitesini düşürmekte ve bu etki düşük eğitimlilerde daha belirgin olmaktadır.

Küçük şehirde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumu ve Günlük Yaşam Aktivitesine İlişkin Bulgular

Küçük şehir grubunda da benzer şekilde YD ölçeğinden elde edilen puanlara 2 (Yaşama mekânı: Huzurevi ve evde yaşama) X 2 (Cinsiyet) X 2 (Eğitim: düşük eğitim ve yüksek eğitim) çift yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Bağımsız değişkenlerin YD puanları üzerinde anlamlı bir ana etki ya da ortak etkisi gözlenmemiştir.

Küçük şehir grubunda GYA ölçeğinden elde edilen puanlara 2 (Yaşama mekânı: Huzurevi ve evde yaşama) X 2 (Cinsiyet) X 2 (Eğitim: düşük eğitim ve yüksek eğitim) faktörlü araştırma desenine uygun varyans analizi (ANCOVA) uygulanmıştır. GYA puanı ile korelasyonu orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğundan ($r = -.44$, $p < .001$) yaş değişkeni covariate değişken olarak analize katılmıştır. Yaş ve GYA puanları arasında gözlenen ortak etki istatistiksel olarak anlamsız bulunduğundan ($p > .05$) covariate analizi için gerekli olan regresyon homojenliği varsayımı da karşılanmıştır. Yaşın ($F(1, 472) = 57.687$, $p < .001$, $\eta^2 = .109$) GYA'si üzerindeki etkisi istatistiksel açıdan anlamlıdır ve bu etki kontrol edilmiştir. GYA puanları üzerinde yaşama mekânının ($F(1, 472) = 17.227$, $p < .001$, $\eta^2 = .035$), eğitimin ($F(1, 472) = 44.323$, $p < .001$, $\eta^2 = .086$) ve cinsiyetin ($F(1, 472) = 28.099$, $p < .001$, $\eta^2 = .056$) temel etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Evde yaşayan yaşlıların, huzurevinde yaşayan yaşlılardan, yüksek eğitimli yaşlıların düşük eğitimli yaşlılardan ve kadınların erkeklerden daha fazla GYA puanına sahip olduğu saptanmıştır. Yaşama mekânı ve cinsiyetin ($F(1, 472) = 5.258$, $p < .05$, $\eta^2 = .011$), cinsiyet ve eğitimin ($F(1, 472) = 12.827$, $p < .001$, $\eta^2 = .026$) ve yaşama mekânı, eğitim ve cinsiyetin ($F(1, 472) = 15.462$, $p < .001$, $\eta^2 = .032$) ortak etkisinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu bulunmuştur.

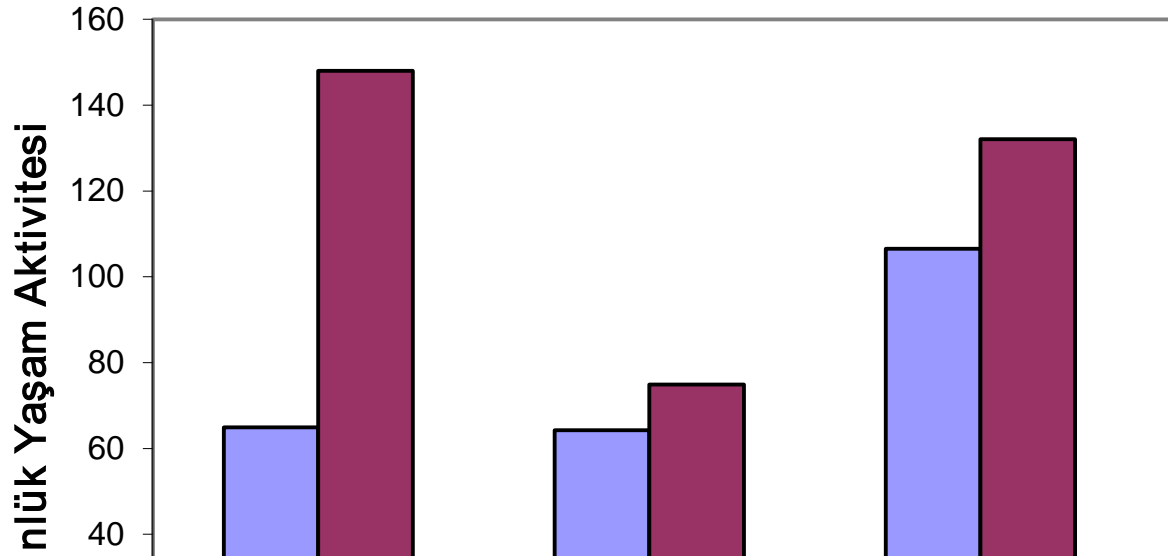
Yaşama mekânı ve cinsiyetin ortak etkisinin kaynağını bulmak için yapılan analizlerde hem kadınlarda ($t = -3.699$, $Ss = 144.887$, $p < .001$) hem erkeklerde ($t = -5.016$, $Ss = 215.458$, $p < .001$) huzurevinde yaşayanların evde yaşayanlardan daha düşük günlük yaşam aktivitesi sergilediği görülmüştür. Ayrıca hem huzurevinde ($t = 2.895$, $Ss = 131.045$, $p < .01$) hem evde ($t = 3.183$, $Ss = 217.458$, $p < .01$) yaşayan kadınlar erkeklerden daha fazla günlük yaşam

aktivitesinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, erkek olmak ve huzurevinde yaşamak günlük yaşam aktivitesini azaltmaktadır.

Cinsiyet ve eğitimin ortak etkisini anlamak için yapılan analizlerde ise, hem düşük eğitimli ($t = 3.585$, $Ss = 361$, $p < .001$) hem yüksek eğitimli ($t = 5.685$, $Ss = 112.227$, $p < .001$) kadınlar, erkeklerden daha çok günlük yaşam aktivitesinde bulunmaktadır. Ayrıca hem kadın ($t = -7.555$, $Ss = 85.451$, $p < .001$) hem erkeklerde ($t = -3.145$, $Ss = 106.715$, $p < .01$) yüksek eğitimlilerin düşük eğitimlilere göre daha aktif olduğu görülmektedir. Sonuç olarak eğitim her iki cinsiyetin günlük yaşam aktivitesini artırmakta ancak bu artış kadınlarda daha fazla görülmektedir.

Yaşama mekânı, eğitim ve cinsiyetin üçlü ortak etkisinin kaynağını bulmak için evde ve huzurevinde yaşayan gruplarda ayrı ayrı 2 (eğitim) X 2 (cinsiyet) ANOVA yapılmıştır. Evde yaşayan grupta cinsiyet ve eğitim için istatistiksel açıdan anlamlı bir ortak etki bulunmazken huzurevinde yaşayan grupta istatistiksel açıdan anlamlı bir ortak etki bulunmuştur ($F(1, 251) = 34.143$, $p < .001$, $\eta^2 = .12$). Bu etki Grafik 1’de sunulmaktadır. Huzurevinde yaşayan grupta eğitim ve cinsiyet için bulunan ortak etkiyi değerlendirmek amacıyla t-testi yapılmıştır. Düşük eğitimli kadın ve erkeklerin günlük yaşam aktiviteleri benzerken ($t = .115$, $Ss = 191$, $p > .05$) yüksek eğitimli grupta kadınlar erkeklerden daha fazla günlük yaşam aktivitesi sergilemektedirler ($t = 6.544$, $Ss = 60$, $p < .001$). Ayrıca huzurevinde düşük ve yüksek eğitimli erkeklerin günlük yaşam aktivitesi farklılaşmazken ($t = -1.342$, $Ss = 56.532$, $p > .05$) yüksek eğitimli kadınlar düşük eğitimli kadınlardan daha fazla günlük yaşam aktivitesinde bulunmaktadır ($t = -8.014$, $Ss = 84$, $p < .001$). Kısaca küçük şehirde yaşayan yaşlılarda eğitim en fazla huzurevinde yaşayan kadınların günlük yaşam aktivitesini arttırmaktadır.

Grafik 1: Küçükşehirde Ev ve Huzurevinde Yaşayan Cinsiyete Göre Günlük Yaşam Aktivitesi Üzerinde

Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde yaşam doyumunu yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla büyükşehir ve küçük şehir grubunda ayrı ayrı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizlerinde demografik değişkenlerin olası etkilerini kontrol etmek amacıyla bu değişkenler birinci aşamada denkleme girilmiştir. İkinci aşamada günlük yaşam aktivitesi değişkeni, son aşamada yaşama mekânı değişkeni denkleme alınmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Büyükşehir grubu için yapılan analizde ilk aşamada denkleme blok halinde sokulan yaş, eğitim ve cinsiyetin yaşam doyumunu yordayıcı gücünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(3, 264) = 25.107, p < .001$). Sosyo-demografik değişkenlerin varyansı açıklamaya katkısı % 22’dir. İkinci aşamada denkleme alınan GYA’sinin sosyo-demografik değişkenlerle birlikte yordayıcı olduğu gözlenmiştir ($F_{reg}(4, 263) = 43.043, p < .001$). GYA’sinin YD’nu yordamaya bağımsız katkısının da anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{değişim}(1,264) = 75.576, p < .001$). GYA’sinin varyansı açıklamaya katkısı %17’dir. Benzer şekilde denkleme son aşamada alınan yaşama mekânı değişkeninin diğer bloklardaki değişkenlerle birlikte katkısının ($F_{reg}(5,262) = 36.220, p > .001$) ve bağımsız katkısının ($F_{değişim}(1,262) = 5.791, p < .01$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Yaşama mekânının varyansı açıklamaya katkısı % 1’dir. Değişkenlerin varyansı açıklamaya toplam katkısı % 41’dir. Son aşama sonunda

yordayıcı değişkenler tek tek incelendiğinde GYA'sinin (*Beta*: .464, $p < .001$) ve yaşama mekânının (*Beta*: .156, $p < .05$) YD'nu anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür.

Tablo 2: Yaşam Doyumunu Yordayan Değişkenler

	Beta	R	t	R	R ²	F	F _{değişim}
BÜYÜKŞEHİR							
Sosyo-demografik değişkenler				.471	.22	25.107***	25.107***
Yaş	.05	-.127	1.001				
Cinsiyet	-.006	.026	-.128				
Eğitim	.103	.466	1.507				
Günlük Yaşama Aktivitesi				.629	.40	43.043***	75.576***
Yaşama mekânı	.156*	.493	2.407*	.639	.41	36.220***	5.791*
KÜÇÜKŞEHİR							
Sosyo-demografik değişkenler				.137	.02	3.024*	3.024*
Yaş	.189***	.040	3.833***				
Cinsiyet	-.042	-.093	-.927				
Eğitim	-.014	.61	-.287				
Günlük Yaşama Aktivitesi				.311	.10	12.629***	40.684***
Yaşama mekânı	.021	.095	.459	.312	.10	10.129***	.211

*Cinsiyet, Eğitim ve Yaşanılan yer değişkenleri iki kategorili değişkenler olduğundan regresyon analizinde bu değişkenler dummy değişken olarak analize dahil edilmiştir.

Küçük şehir grubu için yapılan hiyerarşik regresyon analizinde, ilk blokta analize katılan yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyinin yordama gücünün istatistiksel açıdan anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F_{reg} (3, 472)=3.024, p < .05$). Sosyo-demografik değişkenlerin varyansı açıklamaya katkısı % 2'dir. İkinci aşamada denkleme alınan GYA'si değişkeninin ilk bloktaki demografik değişkenlerle birlikte ($F_{reg} (4, 471)= 12.629, p < .001$) ve bağımsız yordama gücünün ($F_{değişim} (1,471) = 40.684, p < .001$) istatistiksel açıdan anlamlı olduğu

bulunmuştur. GYA'sinin varyansı açıklamaya katkısı % 8'dir. Son aşamada denkleme girilen yaşama mekanı değişkeninin diğer değişkenlerle birlikte katkısının anlamlı ($F_{reg} (5,470) = 10.129, p < .001$) ancak bağımsız katkısının anlamsız olduğu saptanmıştır. Değişkenlerin varyansı açıklamaya toplam katkısı %10'dur. Son aşama sonucunda yordayıcı değişkenler tek tek incelendiğinde yaşın ($Beta:.189, p < .001$) ve GYA'sinin ($Beta:.329, p < .001$) YD'nu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür.

Tartışma

Bu çalışmada yaşlıların yaşadıkları çevrenin, yaşam doyumu ve günlük yaşam aktivitelerine katılım düzeylerini farklılaştırıp farklılaştrmadığı incelenmektedir. Araştırmada büyükşehir ve küçük şehirde yaşama ile ev ve huzurevinde yaşamının araştırmanın konusu olan değişkenler üzerinde bir değişiklik yaratıp yaratmadığı değerlendirilmiştir. Ayrıca yaşlı grup için yaşam doyumunu yordayan değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Yaşama alanına ilişkin bulgular küçük şehirde yaşamının yaşam doyumunu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Şehrin küçük olmasının daha sorunsuz bir yaşam sürdürülmesine ve diğerleriyle daha kolay ilişki kurulmasına yol açacağı ve dolayısıyla yaşam doyumlarına olumlu katkıda bulunacağı düşünülebilir. Buna karşın büyükşehirde yaşayan yaşlıların günlük yaşam aktivitelerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Şehrin büyüklüğü ve karmaşıklığı, yaşlıların günlük yaşam sorunlarıyla daha fazla boğuşarak daha aktif bir yaşam sürdürmelerine yol açabilmektedir. Yurtdışında tartışılmaya başlayan “yaşlı dostu şehirler” görüşünün Türkiye içinde önemli olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Yaşlı bireylerin olanaklarına kolay ulaşabildiği, günlük aktivitelerinde zorlanmayacakları, komşuluk ilişkilerinin güçlü olabileceği düzenlemeleri tercih edeceklerini söylemek olası görünmektedir (Buffell, ve diğ., 2012; Lui, ve diğ., 2009; Scharf ve De Jong Gierveld 2008; WHO, 2007).

Büyükşehirde yaşayan grup için yapılan analizlerde, literatürle tutarlı biçimde evde yaşamının ve eğitimin yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır (Calasanti, 1996; Vallerand ve diğ., 1989). Eğitimli insanlar gerek değişen şartlara göre kendilerini yetiştirmede, gerek çevrelerine ve topluma uyum sağlamada daha başarılı görünmektedirler. Eğitim düzeyi düşük insanların genellikle ekonomik gelirleri de düşüktür ve artan yaşla birlikte gelirin daha da azalması yaşlıların aktivitelerinin sınırlandırılmasına yol açabilir. Eğitim düzeyi düşük yaşlılar bir de huzurevinde yaşamak zorunda kalınca kendilerini mutlu kılacak edimler gerçekleştirmekte zorlandıkları için iyice terk edilmişlik duygusu içine girebilirler. Huzurevinde yaşayan yaşlılar, temizlik, alışveriş,

ulaşım, yemek hazırlama, yıkanma açısından daha bağımlı bir yaşam sürdürdüklerinden aktiviteleri azalmaktadır (Özer Ergün ve diğ., 2003). Ayrıca literatürde yaş ilerledikçe aktivitenin azaldığı belirtilmektedir (Bond ve Corner, 2004; Iwatsuba ve diğ., 1996). Bu çalışmada da yaşın aktiviteyi etkilediği görülmüş, yapılan analizlerde bu etki kontrol edilmiştir. Cinsiyete ilişkin değerlendirmede ise cinsiyetin Yaşam doyumunu ve günlük yaşam aktivitesini etkilemediğini gösteren literatürle uyumlu bulgular elde edilmiştir (Vallerand ve diğ., 1989). Büyükşehirlerde yaşlı kadın ve erkekler ister huzurevinde, isterse kendi evinde yaşasın, sosyal destek ağlarına ulaşmada zorlandıkları için, büyükşehir karmaşıklığı içinde kendilerini daha yalnız hissediyor olabilirler ve bu durumun yaşam doyumlarını benzer biçimde etkilemesi mümkündür. Benzer şekilde yaşlı kadın ve erkekler kendi evinde kalıyor da olsalar huzurevinde kalıyor da olsalar aktivite açısından benzer sınırlılıklara sahiplerdir. Büyükşehrin hızlı yaşamı içinde toplum, hem kadın hem de erkek yaşlıların faaliyet alanlarını daraltmasını bekler ve bu da günlük yaşam aktivitesi açısından farklılaşmalarına neden olmuş olabilir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda cinsiyete ilişkin daha ayrıntılı incelemeler yapılması önerilebilir.

Küçük şehir değerlendirmelerinde ise yaşama mekânı, yaş ve cinsiyetin YD ölçeği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemektedir. Büyükşehir için elde edilen sonuçların ve literatür bilgilerinin tersine küçük şehirde huzurevinde ya da evde yaşamak yaşamdan alınan doyum açısından bir fark yaratmamaktadır. Küçük şehirde huzurevi ve evdekilerin yaşam doyumunu açısından farklılaşmamasının nedeni, huzurevlerinde kalan kişi sayısının az olmasının herkesin birbirini tanıyabilmesine ve aile ortamı gibi bir ortamın yaratılmasına ve daha sıcak ilişkiler kurulmasına yardımcı olması olabilir. Küçük şehirler daha homojen olduğu için her iki cinsiyetin ve her eğitim düzeyinin benzer olanaklara sahip olmasını kolaylaştırabilir.

Küçük şehir grubunda günlük yaşam aktivitesi sonuçları değerlendirildiğinde literatürle uyumlu olarak evde yaşamının, eğitimin ve kadın olmanın günlük yaşam aktivitelerini arttırdığı saptanmıştır (Özer, 2004). Ancak üçlü ortak etki değerlendirildiğinde evde yaşayan grupta eğitim ve cinsiyet aktiviteyi değiştirmezken, huzurevinde yaşayan grupta eğitimin kadınların aktivitesini arttırdığı görülmektedir. Huzurevinde kalan yaşlıların çocukları yakınları, komşuları ile etkileşiminin azalması gibi kayıpların yaşanması mümkün görünmektedir. Huzurevinde yaşayan kadınlarda, eğitim kişinin kayıpları ile baş etmesini destekleyerek kayıpların yerini dolduracak ilgi alanları bulmalarını kolaylaştırabilir.

Bu çalışmanın değişkenlerinden hangilerinin yaşam doyumunu yordadığını belirlemek amacı ile büyükşehir ve küçük şehir grupları için ayrı ayrı hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Büyükşehir ve küçük şehir grupları için yapılan analizlerde tüm değişkenlerin birlikte yordayıcı gücünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve büyükşehirde yaşamın varyansın % 41'ini, küçük şehirde yaşamın ise % 10'nunu açıkladığı bulunmuştur. Bu araştırmada kullanılan değişkenlerin büyükşehir grubunda yaşam doyumunu önemli ölçüde yordadığı ancak küçük şehir grubunda bu gücün görece daha az olduğu görülmektedir. Küçük şehirde yaşayan yaşlıların yaşam doyumunu etkileyebilecek sosyal destek ağları gibi başka değişkenlerin ele alındığı yeni çalışmaların yapılması önerilebilir.

Bu çalışmada regresyon bulguları özellikle büyükşehir grubunda yaş, cinsiyet ve eğitimin yaşam doyumunu önemli ölçüde açıkladığını göstermiştir. Küçük şehir grubunda bu değişkenlerin varyansı açıklamaya birlikte etkisi görece küçük olmakla birlikte yaşın tek başına etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Yaşam doyumunu ile yaş ilişkisini araştıran çalışmalarda en genel bulgu, yaş arttıkça yaşam doyumunun azaldığı şeklindedir (Bond ve Corner, 2004; Iwatsuba ve diğ., 1996). Buna karşın literatüre bakıldığında cinsiyet ve yaş açısından anlamlı farklılık bulamadıklarını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Vallerand ve diğ., 1989). Bu çalışmada sosyo-demografik değişkenler regresyon analizine ilk aşamada girilerek yaşam doyumunu üzerindeki etkileri kontrol edilmiştir.

Sosyo-demografik değişkenlerin ardından denkleme girilen GYA ölçeği puanlarının hem büyükşehir hem küçük şehir gruplarında anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Bu sonuç, literatürde günlük yaşam aktivitesinin artışıyla yaşam doyumunun yükseldiğini ve yaşlıların kendilerini daha iyi algıladıklarını gösteren bulguları destekler niteliktedir (Akandere, 2007; Alencar, ve diğ., 2009; Aylaz, ve diğ., 2005; Konak ve Çiğdem, 2005; Özkes, 2006; Satarino ve diğ., 2002; Sato ve diğ., 2002).

Küçük şehir için yapılan regresyon analizinde yaşama mekânının diğer değişkenlerin ardından tek başına anlamlı bir etkisinin bulunmaması, yaşama mekânının bağımsız bir etkisinin olmayıp mekândaki aktivite ve kişilerin sosyo-demografik özellikleri ile doğrudan ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Büyükşehir için yapılan regresyon analizinde yaşama mekânının bağımsız etkisi anlamlı olmakla birlikte oldukça küçüktür. Bu sonuçlar, huzurevlerinde aktivite, sosyal ilişki gibi olanakları düzenleyerek ya da bu olanaklara katılımı sağlayarak mekândan kaynaklanan olumsuz etkilerin önlenmesinin ve dolayısıyla huzurevi ve evde yaşamadan kaynaklanan farklılıkların azaltılmasının olası olduğunu göstermektedir.

Araştırmada küçük şehirde huzurevinde yaşama ile evde yaşamının yaşam doyumu açısından farklılaşmaması ilginç bir bulgudur ve bu sonuç huzurevleri açarken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yol gösterici olabilir. Küçük şehirlerdeki toplumsal yapı, ulaşım kolaylıkları gibi etkenler günlük yaşama katılmayı sağlıyor olabilir. Ayrıca araştırmacının gözlediği kadarıyla küçük şehirlerdeki huzurevlerinin kapasitesi daha azdır. Bu da yaşlıların bu mekânları daha kolay kendilemelerine ve daha sıcak ilişkiler kurmalarına yardımcı oluyor olabilir. Büyükşehirlerde genellikle bu çalışmada gidilen huzurevinde olduğu gibi daha otel formuna yakın modern tesisler kurulurken, küçük şehirlerde huzurevleri daha küçük binalardan oluşmakta ve daha sıcak bir hava taşımaktadırlar. Yaşanan mekânın fiziksel özelliklerinin de değerlendirildiği başka çalışmalar yaparak, huzurevlerinin nasıl oluşturulması gerektiği ile ilgili daha sağlıklı bilgiler edinilebilir. Yaşlıya götürülecek hizmetlerde, evde bakım hizmetlerinin ön plana çıktığı günümüzde, evde bakım hizmeti gerçekleştirilemiyorsa en azından huzurevlerinin daha az kapasiteli ve ev tipi olarak düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Yaşlıları bir araya toplayıp belli merkezlerde büyük binalara yerleştirmektense daha küçük ama şehrin pek çok bölümünde huzurevleri yapılması yaşlıların sosyal ilişkilerini sürdürmesine de katkıda bulunabilir. Ayrıca elde edilen bulgular değerlendirildiğinde gelecekte yaşlılara götürülecek hizmetler için ister kendi evinde kalsın ister huzurevinde kalsın tüm yaşlılara yaşamın içinde aktif bulunmalarını sağlayacak ve yaşamdan doyum almalarına yardımcı olacak eğitim programlarına gerek duyulduğu gözlenmektedir. Elbette bu programların sadece yaşlıya yönelik olması yeterli değildir, sosyal destek ağlarının güçlülüğü yaşlının hem aktivitesini hem de doyumunu olumlu yönde etkilediğine göre, yaşlının çevresindeki bireylere de yaşlı ihtiyaçlarına yönelik bilgileri içeren eğitimlerin verilmesinin yararlı olacağı düşünülebilir.

Bu çalışmada yaşlıların büyükşehir ya da küçük şehirde yaşamalarının onların yaşam doyumu ve günlük yaşam aktivitelerini farklılaştırdığı görülmüştür. Bu bulgu yaşlılık konusunda yapılan çalışmalarda yaşama alanının dikkate alınması gereken önemli bir çevresel değişken olduğunu göstermektedir. Gelişim psikolojisi model ve kuramları çerçevesinde yaşlılarda yaşam doyumunu etkileyeceği düşünülerek çalışma kapsamına alınan özellikler, büyükşehirde yaşlıların yaşam doyumunu önemli oranda yordarken, küçük şehirde yaşam doyumunu yordamada yetersiz kalmışlardır. Bu sonuç küçük şehirde yaşayan yaşlıların yaşam doyumunu açıklanması için farklı özelliklerin incelenmesi ve farklı modellerin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir. Ülkemizde yaşama alanının ilk kez incelenmiş olması çalışmanın güçlü yanlarından biridir. Çalışmanın eksik yanı yaşlıların

sosyal ilişkilerinin incelenmemiş olmasıdır. Sonraki çalışmalarda bu konunun ele alınması önerilmektedir. Bu çalışma da yaşanılan mekânın fiziksel özellikleri değerlendirilmemiş ancak küçük şehirlerde daha düşük kapasiteli, büyükşehirlerde ise otel formunda düzenlenmiş huzurevleri olduğu gözlenmiştir. Yaşanılan mekânın fiziksel özelliklerinin değerlendirildiği yeni çalışmalara gerek duyulduğu da aşikârdır. Ayrıca çalışmanın sadece bir bölge (İzmir ve çevresi) için yapılmış olması nedeniyle, daha geniş ölçekli ve daha iyi planlanmış yeni çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmanın tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde planlanan çalışmalarla tekrarlanması, yaşlılara götürülecek sosyal yardım ve eğitim politikalarının belirlenmesi için açıkça önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Akandere, M.(2007). Huzurevinde kalan yaşlılarda fiziksel aktivitelerin yaşam doyum düzeylerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 1–9.
- Alencar, N.A., Ferreira, M.A., Bezerra, J.C., Sousa Vale, R.G. ve Dantas, E.H.M. (2009). Levels of physical activity and quality of life in elderly women practitioners of formal and non-formal physical activities. *Acta Medica Lituanica*, 16 (3–4), 155–158.
- Aylaz, R., Güneş, G. ve Karaoğlu, L.(2005). Huzurevinde yaşayan yaşlıların sosyal, sağlık durumları ve günlük yaşam aktivitelerinin değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 177–183.
- Bahar, A., Tutkun, H. ve Sertbaş ,G.(2005). Huzurevinde yaşayan yaşlıların anksiyete ve depresyon düzeylerinin belirlenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6 (4), 227–239.
- Bond, J. ve Corner, L.(2004). *Quality of life and older people (s. 75-85)*. London: Open University Press, McGraw-Hill Education.
- Bourque, P., Pushkar, D., Bonneville, L. ve Beland, F.(2005). Contextual effects on life satisfaction of older men and women. *Canadian Journal on Aging*, 24 (1), 31 – 44.
- Bronfenbrenner, U.(1979). *The ecology of human development(16 - 41)*. Cambridge: MA: Harvard University Press
- Buffell, T., Phillipson, C. ve Scharf, T. (2012). Ageing in urban environments: Developing ‘age-friendly’ cities. *Critical Social Policy*, 32(4) 597–617.
- Calasanti, T, M. (1996). Gender and life satisfaction in retirement: An assessment of the male model. *Journals of Gerontology*, 51 (1), 18–29.
- Diener, E., Emmons, R.,A., Larsen, J.,R. ve Griffin, S.(1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assesment*, 49 (1), 71-75.
- Durgun, B. (1999). *Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler(s. 15-16)*. İstanbul: Belbim A.Ş.
- Iwatsuba, Y., Derriennic, F., Cassou, B. ve Patrenaud, J.(1996). Predictors of life satisfaction amongst retired people in Paris. *International Journal of Epidemiology*, 25 (1), 160–170.
- İmamoğlu, E., O. (1987). An interdependence model of human development (s. 138–145).. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed): *Growth and progress in cross-cultural psychology*. Lise: Sweet and Zeitlinger. - -
- İmamoğlu, E., O. ve İmamoğlu, V. (1992a). Housing and living environments of the Turkish elderly. *Journal of Environmental Psychology*, 12 (1), 35–43.
- İmamoğlu, E., O. ve İmamoğlu, V.(1992b). Life situations and attitudes of Turkish elderly toward institutional living within a cross cultural perspective. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 47 (2), 102–108.
- İmamoğlu, E.,O. ve Kılıç, N., A.(1999). Social psychological comparison of the Turkish elderly residing at high or low quality institutions. *Journal of Environmental Psychology*, 19 (3), 231–242.
- İmamoğlu, E., O., Küller, R., İmamoğlu, V. ve Küller, M.(1993). The social psychological worlds of Swedes and Turks in and around retirement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24 (1), 26–41.
- Karasar, N. (2011). *Araştırmalarda rapor hazırlama (16. Basım)*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005).Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (1), 23-63.
- Lui, C.W., Everingham, J.A., Warburton, J., Cuthill, M., ve Bartlett, H. (2009). What makes a community age-friendly: A review of international literature. *Australasian Journal on Ageing*,28(3), 116–121.
- Özekes, M. (2006). Yaşlıların günlük yaşam aktivite düzeylerinin bellek performansları üzerindeki etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 7 (2), 27–41.

- Özer Ergün, U., G., Bozdemir, N., Uğuz, Ş., Güzel, R., Burgut, R. ve Saatçi, E. (2003). Adana huzurevi'nde yaşayan yaşlılar ile aile hekimliği polikliniği'ne başvuran yaşlıların mediko-sosyal özelliklerinin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*, 6 (3), 89-94.
- Özer, M., A. (2004). Study on the life satisfaction of elderly individuals living in family environment and nursing homes. *Turkish Journal of Geriatric*, 7 (1), 33-36.
- Satariano, W., A., Haight, T., J. ve Tager, I., B. (2002). Living arrangements and participation in leisure-time physical activities in an older population. *Journal of Aging Health*, 14 (4), 427-451.
- Sato, S., Demura, S., Kobayashi, H. ve Nagasawa, Y. (2002). The relationship and its change with aging between ADL and daily life satisfaction characteristics in independent Japanese elderly living at home. *Journal of Physiological Anthropology and Applied Human Science*, 21 (4), 195-204.
- Scharf, T., ve De Jong Gierveld, J. (2008). Loneliness in urban neighbourhoods: An Anglo-Dutch comparison. *European Journal of Ageing*, 5, 103-115.
- Vallerand, R., J., O'connor, P., B. ve Blans, M., R. (1989). Life satisfaction of elderly Individuals in regular community housing and low self determination nursing homes. *International Aging and Human Development*, 28 (4), 277-283.
- Vander Zanden, J., W. (1999). *Human Development (s.549-577) (Seventh Study Guide)*. NY: McGraw-Hill Higher Education
- World Health Organization, (2007). *Global age-friendly cities: A Guide*. Geneva:WHO Press.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumunu*. Yayınlanmamış Doktora tezi. İzmir: E.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü.